

Байдак Л.І.

Сумський національний аграрний університет, Україна

Методичні аспекти навчання студентів анотуванню та реферуванню професійно-орієнтованих текстів

У статті розглядаються особливості навчання студентів нелінгвістичних вишів анотуванню та реферуванню текстів за фахом під час занять з іноземної мови. Такі види роботи сприяють формуванню іншомовної компетенції, розвивають навички самостійної роботи з іншомовним джерелом, вчать відокремлювати основну інформацію від другорядної.

Умови сьогодення висувають перед випускниками вищих навчальних закладів вимогу не лише володіти необхідними для майбутньої трудової діяльності знаннями та навичками, але й бути готовими їх розвивати та вдосконалювати, щоб бути конкурентоздатними. Для тих, хто хоче реалізувати себе у сучасному світі глобалізації та інтеграції, володіння іноземною мовою стає нагальною потребою. А це в свою чергу вимагає перегляду підходів до організації викладання іноземної мови, зокрема й у нелінгвістичних вишах.

Отже, формування у майбутніх фахівців умінь застосовувати іноземну мову у трудовій діяльності за обраною спеціальністю для підвищення професійного рівня та подальшого кар'єрного зростання стає одним з найактуальніших завдань навчання іноземній мові. З огляду на зазначене навчання студентів нелінгвістичних спеціальностей працювати з оригінальною іншомовною професійно-орієнтованою літературою набуває важливого значення. Серед найефективніших методів у роботі з фаховими текстами, як відомо, є реферування та анотування, оскільки вони сприяють не лише формуванню іншомовної компетенції, але й розвивають навички самостійної роботи з оригінальними джерелами. Проте, як свідчить практика, студенти часто не володіють навичками реферування та анотування, не знають особливостей цих процесів. Питання визначення ефективних шляхів навчання

студентів пошуку, аналізу та обробки іншомовної інформації заслуговує на особливу увагу.

Мета статті – проаналізувати особливості методики навчання студентів нелінгвістичних вишів реферуванню та анотуванню текстів фахового спрямування, визначити та охарактеризувати етапи таких видів роботи.

Вивченню особливостей процесів реферування та анотування присвячено чимало наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Це питання досліджували А.А.Вейзе, І.Д.Трофімова, В.І.Соловйов, А.А.Гречихіна та ін. Опрацюванням методик анотування та реферування займалися Н.А.Дронова, О.Ф.Белікова, Н.А.Фролова, І.В.Алещанова, Н.В.Ротова та ін.

Реферування розглядається як рецептивно-репродуктивна мовленнєва діяльність. На першому етапі прийому інформації мовленнєві дії того, хто реферує, спрямовані на декодування іншомовного тексту. Другий етап полягає в переробці змістової інформації і письмовому викладі тексту, тобто в складанні вторинного документа – реферату або анотації [7]. Такі процеси сприяють розвитку у студентів навички аналітико-синтетичної обробки інформації, оскільки вимагають осмислення, аналізу та оцінки змісту оригінального тексту з метою вилучення необхідної інформації [5].

На думку Н.А.Фролової та І.В.Алещанової цикл навчання реферуванню та анотуванню має включати чотири етапи:

- 1) мотиваційно-орієнтаційний;
- 2) постановки цілей;
- 3) розвивально-формулюючий;
- 4) узагальнення.

На першому етапі здійснюється актуалізація мотиваційної основи навчання іноземній мові з точки зору її практичного використання у професійній діяльності та розглядаються теоретичні аспекти реферування та анотування. На другому етапі визначають цілі та завдання навчання реферуванню та анотуванню іншомовної літератури, добирають текстовий матеріал. Третій етап передбачає засвоєння фахової лексики та формування

практичних навичок застосування отриманих знань у ситуаціях професійного спілкування. Метою четвертого етапу є систематизація отриманих знань та підсумковий контроль їх практичного застосування [8].

Слід зазначити, що запропонована науково-методична концепція побудована за принципом «від простого до складного» та розрахована на достатньо компетентну у професійній сфері аудиторію.

Формування у студентів уміння стисло викладати зміст прочитаного вимагає ретельної та послідовної роботи. Розпочинати цю роботу варто з розкриття деяких теоретичних питань, як то: тлумачення понять «реферат» та «анотація», їх спільні та відмінні риси; вимоги до написання реферату та анотації; специфіка реферування оригінальних іншомовних текстів.

Суть анотування та реферування полягає у максимальному скороченні обсягу джерела інформації зі збереженням його основного змісту [5]. Реферування базується на діях, спрямованих на трансформацію та компресію тексту. Трансформація передбачає зміну у формальній структурі вихідного речення або в його наповнюваності, внаслідок чого з'являється речення, яке є синонімічним базисному. У процесі складання вторинного тексту трансформація шляхом перефразування, заміщення, опущення, суміщення, що забезпечує рівнозначну заміну як на рівні речення, так і на рівні фрагмента. Референт змінює структуру, порядок слів або граматичних форм поданого матеріалу. Трансформація допомагає створити вторинний текст, який за своєю комунікативною цінністю не поступатиметься першоджерелу.

Компресія тексту – складна мовленнєво-розумова діяльність, спрямована на стислий виклад прочитаного або прослуханого тексту. У процесі згортання відбувається глибоке проникнення в зміст тексту та розуміння його суті, відбір найзначимішої інформації та виклад її у перефразованому вигляді. У результаті компресії отримують вторинний текст, який замінює оригінал [7]. Результати компресії, отримані внаслідок переробки текстів-першоджерел, мають різне призначення, сфери застосування, мовне оформлення. Саме до них поряд з тезами, конспектом належать також різні різновиди рефератів та анотацій.

Що власне терміну «реферат», то у працях науковців можна знайти різні тлумачення цього поняття, що зумовлюється різними сферами його застосування, а саме: бібліографічна, видавнича, інформаційно-аналітична, науково-інформаційна тощо. З позицій застосування в бібліографічній діяльності реферат можна визначити як стислий точний виклад змісту документа, який поєднує основні фактичні відомості та висновки без додаткової інтерпретації або критичних зауважень автора реферату [1]. У цій сфері він слугує для орієнтування в інформаційному просторі. В.І.Лутовинова розглядає реферат як «інтегральну модель, в якій інформацію подають в узагальненому вигляді» [4].

У вищому навчальному закладі реферат застосовують як індивідуальну науково-дослідну роботу студента, що розкриває суть досліджуваної проблеми з різних позицій та точок зору, з формулюванням самостійних висновків. Оскільки ми розглядаємо реферування у контексті пошуку ефективних методів навчання іноземній мові, разом з А.А.Вейзе вважатимемо рефератом «текст, побудований на основі смислової компресії першоджерела з метою передачі його основного змісту» [2].

Провідними ознаками реферату є його стислість та інформативність – здатність коротко передати зміст первинного документа. Ступінь стислості реферату залежить від його призначення. Основними вимогами до композиції реферату є об'єктивність (відбір і виклад лише тієї інформації, яка міститься у первинному тексті), повнота (відображення всіх суттєвих ідей та положень, викладених в оригіналі) та відповідний стиль (використання термінології, інформаційно насичених фрагментів та мовних засобів, взятих з першоджерела) [6].

Анотація має принципові відмінності від реферату. Це поняття можна визначити як гранично стислу характеристику матеріалу, що має суто інформаційне (або довідково-бібліографічне) призначення [3]. Мета анотації – інформувати читачів стосовно основного предметно-тематичного змісту документа, аспектів теми, що розглядається, матеріалу, на базі якого проведено

дослідження, його географічних аспектів та хронологічних рамок. Здійснюючи компресію першоджерел, в анотації та рефераті це відбувається по-різному: тоді як анотація лише перелічує питання, висвітлені у першоджерелі, не розкриваючи їх, реферат не лише перераховує усі ці питання, але й повідомляє основний зміст кожного з них. Таким чином, анотація лише повідомляє, про що йде мова у першоджерелі, реферат же інформує, що саме про це повідомляється. З цього випливає, що анотація дає лише узагальнене уявлення про першоджерело і є лише показником для відбору першоджерел, а отже, не може замінити знайомство з ним. Натомість реферат у багатьох випадках цілком може замінити першоджерело, оскільки розкриває суть матеріалу, усі основні висновки та докази. Важливо наголосити студентам, що, складаючи анотацію чи реферат, вони повинні передавати авторський зміст, а не власні думки.

Слід розуміти, що реферування та анотування є не лише способами переробки інформації у процесі читання тієї чи іншої літератури, а й найекономнішими способами знайомства з першоджерелом. Тож, компресовані тексти повинні містити детальні відомості про характеристики первинного тексту: його призначення, тематику, методи дослідження. Студенти повинні чітко розуміти суть цих видів роботи з текстом.

План складання і анотації, і реферату містить одні й ті ж пункти:

- 1) бібліографічний опис матеріалу (автор, назва, вихідні дані);
- 2) тема статті (тексту);
- 3) максимально стисла характеристика матеріалу (основна думка чи думки);
- 4) висновки автора.

Методика навчання реферуванню та анотуванню включає не лише роз'яснення теоретичних питань, а й значну практичну підготовку, що передбачає виконання тренувальних вправ, спрямованих на формування навичок вилучення та обробки інформації. Процес підготовки студентів до написання реферату чи анотації може включати такі етапи:

- 1) читання та усний переклад тексту-оригіналу;
- 2) визначення основної думки тексту (тобто відповідь на запитання What's this text about?);
- 3) поділ тексту на окремі смислові частини з виділенням найважливіших узагальнень;
- 4) компресія виділеної фактологічної інформації та оформлення тексту реферату чи анотації.

На початковому етапі з метою ефективнішого оволодіння методикою реферування та анотування варто запропонувати студентам написати кілька підряд компресованих текстів до одного й того ж оригіналу, поступово удосконалюючи та скорочуючи написане, доки не залишиться найважливіша інформація.

Важливим є також питання підбору текстового матеріалу. Тут варто дотримуватися принципу від «простого до складного». Доцільно підбирати професійно-орієнтовані автентичні тексти, супроводжуючи їх передтекстовими та післятекстовими вправами. Такі тексти пробуджують пізнавальну мотивацію, викликають зацікавленість та підвищують практичну цінність володіння іноземною мовою.

Окрім навчальної функції, процеси реферування та анотування можуть виконувати і функцію контролю. Їх можна використовувати як ефективну форму поточного та підсумкового контролю.

Таким чином, навчання студентів нелінгвістичних вишів реферуванню та анотуванню іншомовних фахових текстів є важливим аспектом у навчанні іноземній мові. Це один із ефективних методів роботи з професійно-орієнтованою літературою, адже не лише сприяє значному підвищенню знань студентів, а й розвиває навички самостійної роботи з іншомовним джерелом. Створюючи вторинний текст, студенти набувають умінь пошуку, обробки та компресії інформації. Викладені рекомендації щодо організації навчання реферуванню та анотуванню у нелінгвістичному виші можна розглядати як додатковий засіб оптимізації процесу вивчення іноземній мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вейзе А.А. Чтение, реферирование и аннотирование иностранного текста: учеб. пособие / А.А. Вейзе. – М.: Высш. шк., 1985. – 127 с.
2. Вороніна К.В. Основи перекладацького анування та реферування текстів різних типів і жанрів: навчальний посібник / К.В. Вороніна – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 120с.
3. Ковальчук Т.И. Лингвистические характеристики реферативного жанра и обучающий потенциал реферирования / Т.И. Ковальчук. – К.: Наукова думка, 1980. – 27 с.
4. Лутовинова В.І. Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації: практ. посіб. / В.І.Лутовинова; наук. Ред. Г.М.Швецова-Водка; АПН України, ДНПБ України ім. В.О.Сухомлинського. – К., 2007.
5. Ротова Н.В. Обучение реферированию и аннотированию студентов неязыковых вузов [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://repo.uipa.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/726/1/N_%20Rotova.pdf
6. Степанова М.М., Володарская Е.Б. Современная методика обучения реферированию на иностранном языке // Актуальные проблемы лингвистики и лингводидактики делового общения в сфере новых технологий образования: Материалы Международной научно-практической конференции (Москва, 3 февраля 2010 года) / Под ред. Л.К.Раицкая, Е.В. Пономаренко. – М.: МГИМО (У) МИД России. В 3-х частях. Часть 2. – С. 140-146.
7. Трофимова И.Д. Обучение письменному реферированию текстов периодической печати // Вестник Бурятского государственного университета [Текст]. - Улан-Удэ: Изд-во БГУ, 2008, №15 - С.285.
8. Фролова Н.А., Алещанова И.В. Обучение реферированию и аннотированию профессиональной литературы на иностранном языке в комплексной подготовке специалиста // Современные проблемы науки и образования. – 2007. - №5 – С.67-71.